

Nr 252.

Av herr **Lindhagen**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vissa önskemål i fråga om statens funktionärers utbildning och tjänsteutövning.

För att människorna och följaktligen också deras samhällen skola förbättras kräves det oavlåtligen upplysning, mera ljus över verkligheterna och ett rättvist bedömande av desamma. Ur detta *revolutionerande av hjärnorna* genom vädjandet till berättigade intressen, förnuftet eller båda delarna framgå sedan *institutionerna*, vilka skola vara medel för att bana vägarna. Detta är vad man kallar utveckling och särskilt en *demokratisk utveckling*. Tusende krafter verka i denna riktning, var och en på sitt sätt och efter sina förutsättningar. I stort sett kunna alla dessa krafters verksamhetsområden sammanfattas i de fyra huvudavdelningarna: naturvetenskaperna, filosofin, religiositeten och politiken. Under det att de tre första huvudsakligen äro inriktade på upplysningsverksamheten har politiken fått den vanskliga uppgiften att utlösa upplysningen i energi och skapa institutionerna.

För att *politiken* skall kunna fullgöra sin uppgift, måste den själv vara genomströmmad av upplysningen. Den får icke såsom man i allmänhet föreställer sig företrädesvis slå sig till ro med tillfälliga partibildningar, utan den måste framför allt vara en rörelse, ett vandrande på de obanade stigarna mot sanningen. Uti ett oavlätligt fördjupande av sin idévärld, ett oavlätligt vidgande av sina uppgifter och ett oavlätligt förmänskligande av sitt arbetssätt ligger dess berättigande och framtidsutsikter. Dess bevekelsegrunder och metoder måste på djupet åtminstone vara desamma, som naturvetenskapernas, filosofiens och religiositetens. Endast såmedelst kan politiken närma sig sina mål, vilka, närmare besedda, äro att avskaffa fattigdomen, att bereda ekonomisk och andlig

frihet åt alla, samt att jämna vägarna för alla till bröd, frihet och självansvar.

För den, som sålunda aldrig kan upphöra att tro på politikens stora uppgift att hjälpa människorna ur deras betryck, står det klart att förhandlingarna måste röra sig om både vardagens frågor och livets hägrande förhoppningar. En samverkan bör med andra ord äga rum mellan nutid och framtid från de utgångspunkter, som skapats av det förflutna. Då förstår man också, att för ett sådant arbete kräves ett redskap, en författning, som möjliggör detsamma. Med detta åskådningssätt måste författningsfrågan framstå såsom den främsta bland de politiska spörsmålen. Utan det redskap, som nyss talades om komma vi ingen vart i våra strävanden. Bland de viktigaste av dessa verktyg märkas de officiella statsmakterna, riksdagen och regeringen, samt de faktiska statsmakterna, pressen och funktionarismen. Med de förras organisation i demokratisk anda sysslas åtskilligt, ehuru på de flesta håll visserligen merendels ovilligt. Däremot lämnas åsido varje tänkande och följaktligen även varje strävande i fråga om de båda andra maktfullkomligheterna. Detta är dock måhända det viktigaste. Utan en fullkomlig omvälvning i de faktiska statsmakternas sinnelag och arbetsmetoder lära några konturer av det tusenåriga riket aldrig komma till synes ens i våra drömmar.

I denna framställning skall erinras något närmare om *funktionarismen* i dess vidaste bemärkelse, denna obeskrivliga makt, som står bakom och över de officiella statsmakterna i verkligt inflytande. Det gäller ämbetsmäns, styrelsens, representantskaps, ledningars, lärares, arbetsbefäls och alla andra förtroendemäns utbildning, förordnande och arbetssätt. Sinnelaget hos dessa samhällets ställföreträdare är visserligen en avspegling av själva folkets kultursynpunkt. Men om den allmänna uppmärksamheten börjar riktas mot behovet av en omdaning, kan därur framgå ett åskådningssätt, som småningom vänder om förhållandena.

Det kräves således även här upplysning om den verkliga demokratin och den fruktbara disciplinen. Må vi då alla ständigt söka erinra oss, att viljan till pliktuppfyllelse är grunden till all verklig demokrati och all verklig frihet. Däri ligger kampmedlet mot de dåliga vanorna hos våra enskilda intressen, mot den mest fruktansvärda övermakten samt förlösningen för den inre eller andliga friheten. Denna vilja till pliktuppfyllelse kallas lydnad, den mest värdeskapande av alla egenskaper. Filosofien uttrycker detta så, att man skall lyssna till sanningens röst och icke till auktoriteternas, religionerna säga, att vi skola lyssna till guds röst och icke till människors. En sådan disciplin är på samma gång frihet.

Underkastelse är lydnadens motsättning. Den innebär visserligen ofta ett avstående från lydnapplikten på grund av övermäktiga omständigheter och står i sådant fall nära densamma. Härifrån går dock en serie gradationer fram till den verkliga underkastelsen på grund av slavsinn, fruktan eller egen beräkning. Underkastelse är ofrihet. Underkastelsens anda är fienden. Den gör sin nedbrytande gärning även i politiken. Alla demokratiska strävanden hava hämmats eller stupat på densamma.

Funktionarismen måste således vara byggd på insikten om att demokratin har sina rötter i livet självt. Befallningarna skola komma från detta och ej från människor, vad som skall lydast är livets röster, alla dessa vädjanden nedifrån om skydd och hänsyn. Därför måste individernas självständighet framför allt befrämjas, ja vördas såsom något oantastligt. Med rätta har det blivit sagt att »endast den självständiga är ett ojävigt vittne i andens värld». När verkligt självständiga människor i allvar avlyssna verkligheternas neutrala krav och anspråkslöst utan ävlan gå helt upp i att söka tillgodose dem, då komma alla varandra närmare, då uppstår den disciplin, i vilken det bor någon anda och mening, då nalkas demokratin. I dessa riktningar bör funktionarismen omdanas. Förtroendemännen måste stå bland alla andra på jorden samt icke förnimmas såsom maktutövare och ej heller själva känna sig såsom sådana. Styrelserna måste vara framsprungna ur folkets liv och i allt ett med detsamma.

Det är föga uppbyggligt, att även i meningsbrytningarna om denna sak besannat sig det ordet, att slakten alltid är värst, i all synnerhet kanske i politiken. Det gives två riktningar inom den politiska nutidsrörelse, som vill oförbehållsamt arbeta på det stora målet, människornas frigörelse. De äro fullt eniga om målet, men de hata och förfölja varandra vida mera än sina gemensamma naturliga motståndare och detta allenast på grund av olika officiella uppfattningar om funktionarismens problem. Den ena riktningen, benämnd den ideella anarkismen, förkastar alla styrelser, enär alla erfarenheter skulle visa, att dessa småningom förlora känslan av samhörighet med den undre världen och urarta till makthavare och förtryckare. Den andra, socialdemokratin, förstår, att styrelser äro nödvändiga, men vill trots sin anslutning till den materialistiska historieuppfattningen på inga villkor låtsas om deras naturliga brister. Man kan knappast tänka sig något oförnuftigare än en sådan tvekamp. Varför icke å ömse sidor försöka erkänna det riktiga i vardera ståndpunkten och avlägga det andra. En sådan ömsesidig förståelse skulle leda till, icke ett avskaffande av funktionarismen,

utan en strävan till en demokratisk omläggning av densamma, på sätt ovan angivits, i äskådningssättet och institutionerna.

Efter dessa allmänna betraktelser gäller det att inlåta sig på *de anspråkslösare ansatser, som för närvarande kunna göras i det politiska livet för främjandet av funktionarismens stora problem.* Den nu ifrågasvarande framställningen är från undertecknads sida icke ett tillfälligt infall utan ett försök att lämna ytterligare ett litet bidrag i fullföljandet av en medveten strävan i detta avseende.

Sålunda framfördes av undertecknad med stöd av socialdemokratiska riksdagsgruppen år 1910 en framställning, däri bland annat yrkades, att riksdagen måtte begära regeringens övervägande, på vad sätt en reform av den administrativa makten i vårt land bör planläggas i syfte att den må byggas på folklig grund och vinna förutsättningar att kunna verka med insikt i samhällsfrågorna och intresse för de sociala missförhållandenas undanröjande. Ut i motiven framhölls en del av erfarenheten bestyrkta brister uti den administrativa maktens organisation och anda i dess helhet. Det erinrades att denna makt därför måste förvandlas till en demokratisk institution, som vore till endast genom, uti och för folket. De få ansatser, som hittills gjorts i den riktningen, såsom 1906 års riksdagsskrivelse om en polisförfattning för städerna till beredande av större självständighet för underordnade polismyndigheter gentemot överordnade förhalades. En viktig sak vore också, om i den administrativa utbildningen inginge undervisning i samhällslära och sociaetik, vilket för närvarande icke det minsta förekomme. Redan nu skulle slutligen, erinrades det, åtskilligt kunna vinnas genom nya synpunkter vid befordringarna inom administrationen. Grundlagens föreskrift om förtjänst och skicklighet såsom enda befordringsgrund efterlevdes icke utan de högre befattningarna till-sattes i regeln såsom reträttplatser för trogna ämbetsmän och betrodde politici eller såsom utmärkelser för högättade militärer och framstående medlemmar i societeten. Motionens hemställan i denna del avstyrktes emellertid av andra kammarens femte tillfälliga utskott, men samlade i andra kammaren 41 röster som avgåvos för en i utskottet av en ledamot avgiven reservation till förmån för motionen mot 110 röster, som tillfölle utskottets hemställan.

Vid 1911 års riksdag fullföljdes ämnet av undertecknad genom två då väckta motioner. Det anmärktes i båda, att det vid föregående riksdag framställda kravet säkerligen ej kunde slutgiltigt genomföras annat än medelst en omdaning av samhällsskicket och människorna, men att åtskilligt dock borde med god vilja kunna redan under nuvarande förhållanden åstadkommas.

Uti den ena motionen (nr 286) hemställdes om en anhållan till regeringen att överväga, huruvida genom cirkulär borde för rikets samtliga ämbets- och tjänstemän tillkännagivas, att det vore deras plikt att uti sin tjänsteutövning främst söka tillgodose rättvisa och billighet samt att de borde till vederbörande anmäla sina iakttagelser i tjänsteutövningen av brister i författningarna och önskemål inom de verksamhetsområden, som deras tjänster omfatta. Uti motiven framhölls, att även här gällde det att: »bokstaven dödar, anden gör levande». Den mekaniska formella behandlingen av handlingarna förkvävde gärna det mänskliga innehållet. Vi glömma att i vår ämbetsgärning gäller det framförallt att främja rättvisan och hjälpa dem, som äro betryckta. Avgörandena i ämbetsverken ske allt för mycket efter skrivna eller oskrivna formulär. Människorna äro endast nummer, som man kan handskas med hur som helst. Därav har också blivit en följd, att formell skarpsinnighet uppskattas i ämbetsmannavärlden mycket mer än bekymmer för att resultaten måtte bli gagnande och rättvisa, ja man kan till och med säga, att det förra ökar och det senare minskar befordringsutsikterna. Med detta sammanhänger en annan iakttagelse. Även i de fall, att ämbetsmän i sin praktik få ögonen öppna för verkliga brister i författningar eller sättet för deras tillämpning, tåga vi merendels och låta det gå hur som helst. Någon framställning om rättelse i vederbörlig ordning sker sällan och är det någon, som tycker att det är för mycket på tok, vänder han sig någon gång, vanligen under tysthetslöfte, till någon riksdagsman, ty andra vägar finnas ej. Det anses nämligen inom ämbetsverken, att en ämbetsman företrädesvis har att tillämpa författningarna sådana de äro utan att resonera. Om särskilt en underordnad tjänsteman, som vanligen står mer i kontakt med det verkliga livet än den överordnade, skulle tillåta sig hos sina förmän ifrågasätta förbättringar i författningarna och verkets funktioner, skulle detta oftast upptas såsom obehörig viktighet eller rent av framfusighet och vålla den framträdande obehag och kanske minskade befordringsutsikter. Det rätta vore väl, att alla ämbets- och tjänstemän ansågos hava både rätt och framförallt förpliktelse att giva akt på alla i livet och författningarna framträdande sakliga brister, som möta dem i deras tjänsteutövning, samt att anmäla sina iakttagelser till överordnade för rättelse. Ett tillkännagivande härom från högsta ort ej blott genom införande i författningssamlingen utan tillställt varje ämbets- och tjänsteman personligen, är obestriddligen i hög grad behöfligt och skulle med all sannolikhet verka välgörande. För att överordnade, yttrades det till sist, ej skola undertrycka anmälningar i angivet avseende, borde stadgas att dylika framställningar alltid

skola insändas även till Kungl. Maj:t, där ett ganska nyttigt material till förbättringar på detta sätt kunde samlas. Motionen avstyrktes enhälligt av andra kammarens första tillfälliga utskott. Denna hemställan bifölls av kammaren med 137 röster mot 51, vilka senare tillfölo ett under överläggningen framställt yrkande om bifall till den senare delen av motionens hemställan.

Den andra framställningen (motion nr 287) utmynnade i en hemställan, att riksdagen ville anhålla att regeringen måtte dels överväga huruvida och på vad sätt vid utbildning av åklagare och domare samt av rikets alla övriga befattningshavare från de lägsta till de högsta undervisning må kunna meddelas i social etik och rättskänsla; dels bereda riksdagen tillfälle att få yttra sig över förslaget till statsvetenskaplig examen eller de åtgärder, som i anledning därav kunna ifrågasättas. Uti motiven framhölls, att ingen omtanke på något sätt ägnas däråt att i undervisningen för utbildning av de olika tjänstemannakårerna bereda insteg i sinnena för en rätt uppfattning om betydelsen av en medborgerlig anda. En aning om behovet avspeglar sig säkerligen i förslaget om inrättandet av en statsvetenskaplig examen, som skulle något mer än de nuvarande juridiska examina lägga vikt på studiet av nationalekonomi och förvaltningsrätt och mindre på den rena juridiken. Detta kan möjligen alltid verka något litet. Men en sådan examen träffar till en början endast de högre ämbetsmännens utbildning. Förslaget framhåller icke heller att det är erfarenheten om skuggsidorna i livet, som behövas, lika mycket som betyg om vissa teoretiska kunskaper, meddelade företrädesvis ur den härskande nationalekonomiska skolans synpunkter. Framför allt förbigår denna tilltänkta anordning alldeles vad som är huvudsaken, nämligen en fruktbar inverkan på den undervisades sinnelag, ty detta senare är alltid den innersta drivfjädern till människornas handlingar både såsom ämbetsmän och privatpersoner. Den enda undervisning i nämnda anda, som mig veterligen förekommit, innefattas i de s. k. domarreglerna, som »en domare skall sig alldeles efter rätta». Dessa ståta visserligen ännu i våra lagböcker. Men säkerligen ha ej på långliga tider hållits vid universiteten en förstående föreläsning eller ett behjärtat kollegium över detta högviktiga ämne. Vid sidan av den myckna undervisningen om vad lagens bokstav formaliter bjuder, riktas aldrig någon maning även till de unga studenternas bättre jag. Vad vi därför behöva framför allt är undervisning i social etik och rättskänsla vid utbildningen av rikets alla befattningshavare från de lägsta till de högsta. Vid universiteten borde inrättas särskilda professurer i dessa ämnen, gemensamma för alla fakulteter. Då detta

spörsmål är av stor vikt samt förenämnda synpunkter torde väsentligen ha förbisetts vid uppgörandet av förslaget till statsekonomisk examen, syntes det angeläget, att riksdagen bereddes tillfälle att avgiva yttrande över detta förslag eller de andra åtgärder, som i anledning därav kunna ifrågasättas. Även denna framställning avstyrktes enhälligt av andra kammarens första tillfälliga utskott, vars hemställan ock bifölls av kammaren.

Ett annat försök att framhålla denna sak gjordes i anledning av regeringens proposition vid 1912 års riksdag angående ordnandet av den högre skogsundervisningen. Jägeribetjäningen har nämligen upp-sikten över allt jordbruk inom kronoparkerna och i deras hand är även faktiskt lagd kolonisationen å de senare. Då många klagomål framföras, att denna ämbetsmannaklass, som utbildats för skogsvården allenast, i regeln hade föga sinne för sina sociala uppgifter, hemställdes av under-tecknad (motionen 277) att i sammanhang med avgörandet av propositionen måtte hos regeringen begäras ett övervägande, huruvida ej undervisning även bör och kan meddelas rörande skogens och markernas sociala betydelse i olika avseenden för den fattigare ortsbefolkningen, eller med andra ord därom, att hänsynen till människorna ej får och ej heller behöver undanskymmas av omtanken för skogsbestånden. Motionen vann icke något understöd inom jordbruksutskottet eller inom kamrarna utan den föll, ljudlöst kan man säga, det vill säga man angrep den icke utan undvek densamma, vilket dock är ett tecken på ett tyst erkännande, att det nog låg något under densamma.

Enahanda bevekelsegrunder har legat till grund för framförandet i riksdagen år 1912 av en motion om de civila uniformernas avskaffande, år 1913 av en interpellation om samma sak och om ordensväsendets upphävande, år 1912 om den ärftliga regeringsmaktens upphörande och år 1913 om hovets indragning. Dit hör även den erinran, som under-tecknad vid 1914 års remissdebatt i andra kammaren tillät sig framhålla rörande nödvändigheten även av vad man skulle kunna kalla en parlamentarisk hygien. Denna sammanhänger visserligen med problemet i sin helhet, men det är kanske några speciella saker, som skulle kunna göra något för att befrämja den demokratiska utvecklingen i ovan angiven riktning även inom parlamentet. Även den parlamentariska verksamheten måste reformeras i syfte att alla riksdagsmäns självständighet skyddas och befrämjas och att menige man därstädes visserligen gärna må taga råd ovanifrån, men befallningar blott nerifrån det vill säga från verkligheterna och folkets behov. Därifrån skall lydningen och den skapande disciplinen komma för alla högre och lägre utan undantag.

Det förledande eller till synes påkallade strävandet efter personligt så kallat parlamentariskt inflytande kan, åtminstone under nuvarande förhållanden, vinnas och bibehållas endast på bekostnad av själva sakens inflytande. Det framkastades vid förenämnda tillfälle huruvida icke bland annat möjligen vore något att tänka på en grundlagsföreskrift, att ingen, som är riksdagsman eller som varit det under t. ex. de sista fem eller tio åren finge bli statsråd. Detta skulle troligen ha en betydande hygienisk inverkan på det politiska livet och maktfördelningen mellan olika personer kunde därigenom bliva mångsidigare och mera harmonisk.

Givetvis bör i all synnerhet den socialdemokratiska rörelsen vara intresserad av ifrågavarande angelägenheter. Någon framtidsstat, som socialismen drömmer om, är till alla delar en omöjlighet annat än i den mån en verklig demokrati i förut angiven bemärkelse bryter igenom det nuvarande tillståndet. Det socialdemokratiska programmet har också upptagit såsom sin första fordran genomförandet av ett demokratiskt styrelsesätt och rörelsen får säkerligen ej kraft att göra det tillräckligt gällande utåt annat än i den mån rörelsen kunnat förverkliga det i sitt eget inre liv. Framställningar om någon eftertanke och framryckning i detta avseende ha därför också av undertecknad framförts till såväl 1910 års socialdemokratiska kongress som till den kongress, som skall äga rum år 1914.

Den officiella statsförfattningen har som sagt alldeles icke inlåtit sig på dessa spörsmål. Domarreglerna, som stå avtryckta i våra lageditioner och härleda sig från gamla tider, äro det enda utslaget av något försök till undervisning åt statstjänare uti social etik i utövning i deras ämbeten.

En känsla av problemets förefintlighet spåras dock i det förenämnda, år 1910 avgivna betänkandet utav förordnade sakkunniga om inrättandet av en statsvetenskaplig examen. Uti detta yttras följande:

Medan de statsvetenskapliga studierna alltmera trängts tillbaka i juristernas utbildning, har på själva statslivets område ägt rum en djupgående förändring, som i hög grad ökat behovet även av ämbetsmän med annan än juridisk utbildning.

Mot slutet av medeltiden uppställde sig för de europeiska statsmännen i alla länder såsom ett krav framför alla andra uppgiften att göra statens intressen gällande utåt och inåt, att uppbygga en enhetlig nationalstat genom besegrande av storvasallers och städers riksfientliga självständighet samt att använda den sålunda enade statens krafter till skydd och angrepp mot andra stater. Under dessa strävanden övertog statsmakten icke blott de funktioner, som förut tillhört de mindre enheterna, utan utvidgade också till den grad det offentligas verksamhetsområde, att nästan inga mänskliga förhållanden ansågos ligga utanför gränserna för dess ingripande. Denna politik, som på det ekonomiska området plägar benämnas merkantilsystem, förekom hos oss oorganiserad men i hög grad utvecklad redan under Gustav

Vasa och nådde under 1600-talet en fast organiserad form, sedan den svenska statsförvaltningen genom Gustav II Adolfs och Axel Oxenstiernas arbete erhållit en styrka, som sannolikt saknade motstycke i den tidens Europa. Uppfattningen om statsmaktens rätt och plikt till ingripande på alla områden avtog alldeles ej under 1700-talets förra hälft; tvärtom medförde frihetstidens starka intresse för ekonomiska frågor, att den merkantilistiska näringspolitiken då nådde sin höjdpunkt. Av den förut meddelade historiken framgår, huruledes detta intresse även på flera sätt medverkade till befordran av statsvetenskaplig utbildning och statsvetenskapliga studier.

Under 1700-talets senare hälft börjar däremot en motsatt uppfattning av statsmaktens uppgifter att göra sig gällande, nämligen den åskådning, som man vanligen plägar kalla den liberala och som åsyftar största möjliga inskränkning i statens verksamhetsområde. De liberala åskådningarna blevo smånigom härskande på det ena av samhällslivets områden efter det andra och medförde under 1800-talets lopp fram till 1870-talet en fullständig omvälvning i hela den gamla politiken. Staten avhände sig i stor utsträckning sina domäner, den gamla bergs- och hantverkslagstiftningen upphävdes, och skyddssystemet utåt efterföljdes av ett starkt närmande till frihandeln.

För en tid, som såg statens förnämsta skyldighet på en mängd områden helt enkelt i att avhålla sig från ingripande, låg tydligen den rent juridiska utbildningen av ämbetsmännen mycket nära till hands. Statens skyldighet att upprätthålla rättsordningen och tillse lagarnas efterlevnad kvarstod ju även för denna tids åskådning, och härför krävdes tydligen domarens och lagtolkarens egenskaper. Den äldre tidens åskådning hade emellertid i stor utsträckning för rättsskipningen fordrat även speciell fackkunskap i avseende på rättens föremål, och därför hade specialdomstolar samt rättsskipning inom de förvaltande verken varit inrättade; nu avskaffades allt detta. Statens initiativ inskränkte sig åtminstone för många av den tidens män, till att rensa bort det mesta möjliga av äldre tiders alltomfattande, ofta planlösa och numera i huvudsak otidsenliga statsverksamhet; och för detta delvis oumbärliga röjningsarbete krävdes knappast mera än kännedom om vissa enkla principer, som kunde tillämpas på alla områden. Även fränsett alla de överdrifter, som lågo i denna negativa statsuppfattning, kan man visserligen ifrågasätta, om icke själva rensningsarbetet hade haft nytta av mera mångsidiga insikter hos förvaltningen; men man kan å andra sidan lätt förstå huru överflödigt en specialutbildning för denna måste förefalla, då dess skyldighet ansågs vara att alltmera avhålla sig från all inblandning. Det är sålunda mer än en tillfällighet, att just under denna tid den gamla specialutbildningen för förvaltningen försvinner. Dessutom är det anmärkningsvärt, att två av de områden, där statens fria administrativa verksamhet minst inskränktes, nämligen lantregeringen i landshövdingarnas hand samt lantmäteriet och skiftesväsendet, ofta voro anförtrodda åt personer, som ej fått den nya mera begränsade ämbetsmannautbildningen.

I betänkandet framhålles härefter, hurusom på senare tider motsatta strävanden börjat framträda samt under de senaste årtiondena och särskilt under allra sista tiden hastigheten i en utvidgning av statens verksamhetsområde tilltagit i en sådan grad att nya frågor nästan varje år gjorts till föremål för statsåtgärder. Härmed följde behovet av

en förändring i statsförvaltningens utbildning. Den måste ständigt ha sin uppmärksamhet riktad på behovet av ändring i lagen och ny lagstiftning samt vara i stånd att framlägga förslag. Förvaltningen hade ett behov av praktisk realitetsbehandling, av att finna utvägar och icke blott taga ståndpunkt för eller emot eller med andra ord förvaltningen kräver alltid och allestädes förmåga av *initiativ*. För närvarande sökte man ersätta bristen därpå inom förvaltningen genom tillsättandet av kommittéer och sakkunnige. Detta tillstånd fick icke fortfara. Det gällde då att tillse, att ämbetsmännen erhöles de insikter om praktiska, särskilt ekonomiska förhållanden, som förvaltningen ej utan sin största skada kan undvara. För att avhjälpa bristerna, som dock ej kunde föras tillbaka till en enda orsak och därför ej heller stodo att avhjälpa genom en begränsad åtgärd, kunde dock åtskilligt väsentligt vinnas genom en ändrad utbildning för förvaltningens behov. Till detta ändamål föreslogs i betänkandet en statsvetenskaplig examen.

Något vidare har ej ännu kommit ut av detta förslag, vars syfte nog är gott, men vars verkningar från många håll betecknas såsom efter all sannolikhet tämligen betydelselösa. Emellertid måste antecknas, att inrättandet av ett nytt ämbetsverk, socialstyrelsen, innebär en ansats att tillmötesgå de nya nödvändigheterna.

Problemet bör emellertid enligt min uppfattning läggas så omfattande, som i den förestående framställningen ifrågasatts. Med en sådan ledstjärna gäller det då att taga fatt på några av de uppslagsändrar, som för närvarande finnas till hands och därifrån inrikta sina steg mot det sålunda klart fattade målet. Det kan då vara lämpligt att frågan om *demokrativering i angiven bemärkelse av statens funktionarism* till en början upptages.

För detta ändamål erfordras för det första en grundlag för denna statsmakt, som fastslår vissa allmänna både etiska och praktiska grundsatsar. Denna grundlags principer bli på samma gång en vägledning även för all annan funktionarism och skall i sin mån i tidernas längd hjälpa något att bana väg för dessa grundsatsers tillämpning på alla områden.

Vidare erfordras det teoretisk undervisning, detta dock icke blott om faktiska förhållandena och deras inbördes sammanhang, utan såsom ovan närmare utvecklats även lika mycket om samhällslära och social etik i djupare mening.

Slutligen är det säkerligen oundgängligt, att praktisk utbildning mitt ibland de verkligheter, med vilka den blivande ämbetsmannen skall sysselsätta sig, vinner ett vida större beaktande än för närvarande äger

rum. Man kan ifrågasätta om icke detta är ännu viktigare än den teoretiska utbildningen, i fall det står val mellan antingen det ena eller det andra. Rätta förhållandet är, att båda slagen av utbildning betinga varandra och äro ett. För att vinna befordran till ingenjörer och arkitekter fordras det att hava praktiskt utövat yrket genom deltagande i även de enklaste arbeten och sedan så småningom i de allt mer invecklade. En sådan praktisk skola är lika viktig för andra befattningshavare. På många håll förekommer en sådan utbildning i någon mån, på andra icke alls. En undersökning av denna del av ämnet borde hava sitt synnerliga intresse.

Samtidigt med att ett sådant strävande för en verklig utbildning av statens funktionärer gör sig gällande, vidhåller jag att det skulle vara ett lyckligt grepp, om såsom i en av 1911 års framställningar ifrågasattes underordnade redan nu tillerkändes förpliktelse och rättighet att till högre ort framföra sina erfarenheter och åberopas därför vad i nämnda framställning därom yttrats. Själva principen för arbetet blir därigenom omvänd så, att hela ämbetsmannakåren skulle taga sina befallningar nerifrån det vill säga från verkligheterna själva, varefter dessa sedan kunna ordnas, ingående bedömas och enhetligt tillgodoses av den högre ledningen. En helt annan uppfordran till liv, nit och intresse i tjänsten skulle därigenom tillföras den stora mängden av statstjänare, visserligen icke genast, men i den mån det nya systemet hunnit tränga in uti föreställningarna och sinnelagen. Naturligtvis behövas vissa föreskrifter till förekommande av missbruk. Sålunda måste särskilt tillses att tjänstemännen endast äga att göra framställningar eller avgiva meddelande i ämnen, som rörde deras personliga verksamhetsområde och dettas sammanhang med det hela. Något angivarsystem emot kamrater bör givetvis icke uppmuntras. För att dylika anledningar ej skola undertryckas av underordnade och kunna på bästa sätt komma till sin rätt bör föreskrivas, att de skola insändas till regeringen i de särskilda departementen eller kanske ännu hellre till någon enda central myndighet.

Om det första av nedannämnda yrkanden anses för vittomfattande att på denna framställning vinna beaktande synes åtminstone det andra yrkandet innefatta något, som redan nu kan tagas fasta på.

Med hänsyn till vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen ville anhålla att Kungl. Maj:t, till
*befrämjande av angelägenheten att statens funktionärer
av alla slag skola kunna i sitt arbete på bästa möjliga*

sätt tillgodose verkligheternas krav och folkets trängande behov, måtte

1) överväga i vad mån och på vad sätt vid statsfunktionärernas utbildning för sitt kall de må kunna bibringas dels teoretiska kunskaper och praktisk lärospån i förening samt dels undervisning och vägledning i samhällslära och social etik;

2) överväga huruvida ej genom cirkulär eller annorledes kunde för ifrågavarande funktionärer eller vissa av dem redan nu tillkännagivas, att det är deras rätt och plikt att till vederbörande anmäla sina iakttagelser i tjänsteutövningen av brister i författningarna och erfarenheter om önskemål inom de verksamhetsområden, som deras tjänster omfatta.

Stockholm den 4 februari 1914.

Carl Lindhagen.